

RS Global
Journals

Scholarly Publisher
RS Global Sp. z O.O.
ISNI: 0000 0004 8495 2390

Dolna 17, Warsaw, Poland 00-773
Tel: +48 226 0 227 03
Email: editorial_office@rsglobal.pl

JOURNAL	International Journal of Innovative Technologies in Social Science
p-ISSN	2544-9338
e-ISSN	2544-9435
PUBLISHER	RS Global Sp. z O.O., Poland
ARTICLE TITLE	ЗМІСТ ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНІ (1917 – 1920 pp.)
AUTHOR(S)	Черняк Сергій Геннадійович
ARTICLE INFO	Cherniak S. G. (2021) The content of educational and pedagogical forecasting in Ukraine (1917 – 1920). International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 1(29). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30032021/7454
DOI	https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032021/7454
RECEIVED	21 December 2020
ACCEPTED	23 February 2021
PUBLISHED	28 February 2021
LICENSE	 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License .

© The author(s) 2021. This publication is an open access article.

ЗМІСТ ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНІ (1917 – 1920 рр.)

Черняк Сергій Геннадійович,

Канд. пед. наук, доцент, завідувач відділу наукової роботи та редакційно-видавничої діяльності, Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва, м. Київ, Україна

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032021/7454

ARTICLE INFO

Received 21 December 2020

Accepted 23 February 2021

Published 28 February 2021

KEYWORDS

educational and pedagogical forecasting, national liberation struggles, educational reforms.

ABSTRACT

The article is devoted to the study of the problem of the content of educational and pedagogical forecasting in Ukraine in the period 1917 – 1920. The author concludes that the content of educational and pedagogical forecasting in Ukraine in the period 1917-1920 is manifested in the development of its national paradigm, the search for variable systems and models, technologies and methods of training teachers. The problem of educational and pedagogical forecasting within certain limits is a component and objectively existing, independent, defining direction, which allows to study the holistic process of development of preschool, secondary and higher education in Ukraine, its features, color; identify the leading trends, ideas, creative experience of training, which determines the positive transformation of the values of Ukrainian society; to outline ways to update educational and pedagogical forecasting in modern socio-political and economic conditions and to update the accumulated material from the past in the realities of pedagogical theory and practice of today.

Citation: Cherniak S. G. (2021) The content of educational and pedagogical forecasting in Ukraine (1917 – 1920). *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 1(29). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30032021/7454

Copyright: © 2021 **Cherniak S. G.** This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими проблемами. Передбачення майбутнього стану педагогічного явища на основі аналізу його минулого і сучасного цікавить сучасних дослідників. Особливий інтерес представляє проблема змісту освітньо-педагогічного прогнозування. Результатом змісту прогнозувальної діяльності є прогноз – знання про майбутнє, про ймовірний розвиток сучасних тенденцій конкретного об'єкта сприйняття. Вивчення змісту освітньо-педагогічного прогнозування в історичній ретроспективі сприятиме розв'язанню актуальних завдань педагогічної теорії та освітньої практики на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що проблемі прогнозування присвятили свої розробки низка вчених. Так, В.І.Шинкарук розглядає філософський аспект заявленого питання, Ю.С.Шемшученко – юридичний, М.П.Бажан – філологічний. Зміст освітньо-педагогічного прогнозування з позиції ретроспективного аналізу досліджується в нашій статті.

Мета статті – визначити зміст освітньо-педагогічного прогнозування в Україні періоду 1917 – 1920 рр.

Вклад основного матеріалу. З розпадом Російської імперії на українських землях перестав функціонувати керівний освітній орган – Міністерство народної освіти. Одним із невідкладних урядових завдань стало формування відповідного керуючого освітнього органу. Реформа розпочалася без спеціальної науково-педагогічної, правової, фінансової підготовки в умовах політичної та економічної нестабільності [2, с. 86].

З перших днів революції 1917 р. український народ взявся за створення національної школи, дотримуючись тієї системи шкіл, яка дісталася в спадщину з дореволюційних часів. Однак українська влада, що повстала в Україні з днем 10-го червня 1917 р. – на підставі 1-го універсалу Української Центральної Ради, – одразу приступила до виготовлення проекту єдиної школи, яким намічалася нова система шкільної освіти [8, с. 651].

Основними принципами, на яких формувалася система освіти України, стали для початкової школи її світський характер, загальність, обов'язковість та безплатність; для семирічної школи – загальнодоступність; для системи освіти національних меншин – рівноправність; для приватних навчальних закладів – право на організацію навчання та рівноправне існування з державними школами. Центральна Рада розробила структуру управління освітою, відновила роботу Всеукраїнської вчительської спілки, яка визначила певні напрями своєї діяльності. У сфері підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів – організація короткотермінових курсів та наступне відкриття спеціальних навчальних закладів. У сфері розбудови середньої освіти – розгортання широкої мережі українських шкіл (початкових, середніх і гімназій). У сфері науково-педагогічній – розробка та видання науково-педагогічної та методичної літератури, створення української наукової термінології, українського правопису тощо. У сфері матеріального забезпечення освіти – залучення приватного капіталу, коштів релігійних конфесій та громадських організацій до фінансування навчальних закладів [4, с. 143 – 144].

З метою ефективнішого проведення освітньо-педагогічного прогнозування з ініціативи голови Центральної Ради М.С. Грушевського в квітні 1917 р. в Києві було проведено перший, а в серпні 1917 р. – другий Всеукраїнські вчительські з'їзди, які виробили програму перебудови системи освіти в Україні. Новій школі надавалася ключова роль у вихованні в молоді схильності до творчості, мистецтва, розумової і фізичної праці, формуванні національної свідомості шляхом набуття знань з вітчизняної історії, природознавства, краєзнавства, етнографії. Складовою побудови нової школи делегати з'їздів вважали створення мережі навчальних закладів для підготовки та перепідготовки вчителів і ліквідації неписьменності серед дорослого населення. Для цього пропонувалося відкрити кафедри, курси української мови у педінститутах, нові гуманітарні ВНЗ і педучилища, заснувати педагогічний журнал, реорганізувати наявні й відкрити нові публічні гуманітарні бібліотеки. Крім того, на з'їздах було порушене питання про повернення з-за кордону та різних регіонів Росії архівних документів і матеріальних цінностей, пов'язаних з історією українського народу, та створення Національного архівного фонду України. Таким чином, перші вчительські форуми виробили програму культурно-освітніх перетворень. Складність полягала в тому, що для реалізації програми, по-перше, необхідні були кошти, яких Центральній Раді бракувало; по-друге, на виконання її основних пунктів відводилося мало часу, а саме: весна-літо 1917 р. До того ж, уже з весни 1917 р. процесу культурно-національного відродження українського народу чинили опір різні політичні партії, течії та громадські організації як на території України, так і у Тимчасовому уряді [1, с. 267 – 268].

Завдяки домаганням українського уряду й громадськості створюється орган управління освітою – Генеральний секретаріат освіти. Його діяльність розпочалася з призначенням генеральним секретарем громадського діяча і педагога І.М. Стешенка. Перед управлінським органом ставилися такі завдання: створити населенню України рівні умови в здобутті освіти незалежно від суспільного і майнового становища; забезпечити єдність нижчої, середньої і вищої школи та позашкільної освіти. Невдовзі після свого призначення І.М. Стешенко виступив зі зверненнями до батьків "Українці! Ідіть до рідної школи" і до вчителів "Від Генерального секретаря Центральної Української Ради по народній освіті до українського вчителства" (опубліковані у вигляді листівок 02 липня 1917 р.). У зверненні до батьків генеральний секретар закликав їх привести дітей в українські гімназії, у другому – пропонував учительству об'єднатися й долучитися до важливої справи – створення української школи й відповідних підручників [2, с. 88].

Для успішного реформування школи не вистачало вчителів, а у багатьох регіонах їх не було зовсім. Для вирішення цього питання ще навесні 1917 р. у губернських і повітових центрах, інших містах України почали відкриватися спеціальні курси. Пізніше до цієї справи були залучені українські гімназії, кафедри педагогічних інститутів і університетів, товариство "Просвіта" тощо. Значну роботу проводили Центральна Рада та Генеральний секретаріат освіти щодо організації національної вищої освіти та зміцнення її матеріальної бази. Так, улітку 1917 р. у Києві було

засновано перший український народний університет. У ньому функціонували історико-філологічний, природознавчо-математичний, юридичний факультети та підготовчі курси. Необхідність відкриття цього університету була зумовлена тим, що в існуючому Київському університеті практично не було українських філологів або спеціалістів, які б вільно володіли українською мовою. Викладання тут велось переважно російською, єврейською, польською, німецькою мовами, й університетські викладачі чинили опір українізації та відродженню національної культури. До речі, в новому університеті навчалася молодь з усієї України, у тому числі з районів, які тоді входили до складу Австро-Угорської імперії (Галичина, Буковина, Закарпаття). Крім Київського українського народного університету, подібні навчальні заклади було відкрито в Миколаєві, Харкові, Одесі, а також розроблено проекти і виділено асигнування на створення національних університетів в Умані та Кам'янці-Подільському [1, с. 269 – 270].

Для управління освітою на місцях створювалися губернські, міські повітові, сільські ради освіти, а національні меншості мали право створювати відповідні національні структурні підрозділи, до яких уходили б представники місцевих національних громад, місцевого самоврядування, місцевої національної спілки учителів, батьківських комітетів [2, с. 97].

З листопада 1917 р. у Києві розпочинає діяльність Педагогічна академія. Зберігся Проєкт Української Педагогічної академії, який визначав подвійну мету її функціонування: 1) наукову (теоретична розробка питань дитячої душі та методів виховання); 2) практичну (виклад педагогічних знань і вмінь, поглиблення знань майбутніх учителів з обраного ними фаху). Курс навчання визначався як дворічний, третій рік був необов'язковим. Теоретичні заняття із загальних предметів проходили протягом першого року. Другий відводився на практичні заняття за спеціальними предметами. В окремих групах заняття відбувались у школах при Академії або спеціально визначених для такого виду роботи школах міста. Для осіб, що бажали вчитися протягом третього року, за проєктом організувались заняття науково-експериментального характеру, які мали умовну назву "остаточного студіювання" з певної спеціальності. Представлений у Проєкті Педагогічної Академії перелік теоретичних дисциплін загальнопедагогічної підготовки був досить ґрунтовним. Це "Історія педагогіки", "Основи теорії виховання", "Основи дидактики", "Організація і управління системою виховання", "Педагогічна патологія", "Фізіологія у зв'язку з анатомією", "Організм дитини і його розвиток", "Загальна психологія", "Експериментальна психологія з технікою психологічних дослідів", "Логіка", "Етика", "Естетика", "Шкільна гігієна", "Техніка ручної праці і малювання", "Декламація", "Основи дошкільного виховання", "Позашкільне виховання". Отже, у розробленні теоретичної загальнопедагогічної підготовки відбилася прагнення засновників академії охопити якомога ширше коло питань за рахунок збільшення кількості навчальних курсів, що, з одного боку, свідчило про спроби надати їй енциклопедичності, а з іншого – констатувало необхідність подальшої праці над конкретизацією змісту загальнопедагогічної підготовки [3, с. 174 – 175].

Значну увагу Генеральний секретаріат освіти приділяв становленню технічної науки. Зокрема, влітку і восени 1917 р. ним вживаються заходи, спрямовані на зміцнення матеріальної бази ВНЗ цього профілю. Центральна Рада заснувала Вищу економічну раду, на яку було покладено функції підготовки для республіки економістів, фінансистів, організаторів торгівлі тощо [1, с. 270].

Реформи освіти, започатковані Центральною Радою, тільки почали набирати обертів, як уряд був розпущений і до влади прийшов гетьманат "Українська держава", який очолив отаман вільного козацтва П.П. Скоропадський. Складні суспільно-політичні обставини (загроза більшовицької експансії, або перетворення України на генерал-губернаторство, воєнна руїна) соціально-економічна криза сприяли виникненню потреби у проведенні політичних і соціальних реформ з метою консолідації і стабілізації суспільства [2, с. 103].

В уряді гетьмана П.П. Скоропадського питаннями освіти покликане було займатися Міністерство народної освіти на чолі з проф. М.П. Василенком. Першочерговими кроками новоствореного міністерства у справі реформування освітньої галузі стали [5, с. 290 – 291]:

1. З питань організації системи освіти: централізація освіти; скасування відділів освіти для національних меншин; скасування шкільних рад у регіонах України.

2. З питань структурування освіти: поширення мережі приватних навчальних закладів; організація навчальних закладів гімназійного типу з українською мовою викладання; відновлення діяльності Київського університету.

3. З питань науково-педагогічного забезпечення: організація Української Академії Наук на чолі з А. Кримським та В. Вернадським.

За Гетьманату також засновано Державний український архів, у якому мали бути зосереджені документи історії України, перевезені з архівів Москви і Петрограда, Національну галерею мистецтва, Український історичний музей, Українську національну бібліотеку. В цей період було засновано Українську Академію наук. Її урочисте відкриття відбулося 24 листопада 1918 р. Вона мала три відділи: історико-філологічний, фізико-математичний та соціально-економічний. До досягнень у галузі культури за гетьманської доби треба ще додати відкриття Українського театру драми та опери, Української державної капели під проводом О.А. Кошиця та Державного симфонічного оркестру під проводом О.Л. Горілого [1, с. 279 – 280].

Революційні події 1917 – 1919 рр. не могли не позначитись на життєдіяльності вищих закладів освіти. В "Огляді навчального життя вищих жіночих курсів за 1918 – 1919 навчальний рік" відзначені кардинальні зміни в організації та змісті їх роботи:

- наказом комісара народної освіти від 29 березня 1918 р. посаду директора курсів було замінено посадою комісара;
- ліквідовувалась Рада Вищих жіночих курсів, натомість призначалися дві ради: науково-навчальна і наукова;
- замість зборів відділень започатковувались факультетські ради;
- правління Вищих жіночих курсів замінювалось господарським комітетом;
- відбулося злиття ряду факультетів, курсів з університетом;
- відмінялася плата за навчання;
- вводився III літній семестр;
- до факультетських рад увійшли слухачки курсів [3, с. 180].

Також маємо відзначити факт поступової українізації населення. Нами віднайдено лист Міністерства народної освіти від 05 серпня 1918 р. щодо того, що в цілому ряді шкіл проводилась широка творча робота по вихованню і навчанню дітей рідною українською мовою [7]. Так, рішенням указанного Міністерства при учительських інститутах започатковувалась семінарий українознавства. Було розроблено офіційну інструкцію його проведення, яка передбачала:

- теоретичне і практичне засвоєння української мови взагалі й у пристосуванні до певного предмета;
- студіювання географії і етнографії України;
- вивчення історії України та ознайомлення з її історичними пам'ятниками;
- відпрацювання термінології граматики, фізики, історії, географії, математики тощо;
- критичний огляд шкільної літератури українською мовою й ознайомлення з українознавчою літературою;
- студіювання українського мистецтва: живопису, архітектури, музики [3, с. 192 – 193].

Авторитарні форми правління гетьмана П.П. Скоропадського, проросійські орієнтації в політиці ("Грамота" про проголошення федеративної злуки з Росією, 14 листопада 1918 р.) сприяли формуванню організованої опозиції з представників просоціалістичних партій, які, спираючись на народну підтримку, відновили Українську Народну Республіку і встановили владу Директорії – тимчасового верховного органу на чолі з В.К. Винниченком [2, с. 122].

Поновлення Української Народної Республіки зберегло Міністерство народної освіти як основну управлінську одиницю. Діяльність нового міністра освіти І.І. Огієнка характеризують наступні шляхи реформування освітньої галузі: повернення децентралізаційних процесів; розробка програми єдиної української школи, за якою система освіти складалася з трьох основних етапів: молодша школа (4 роки); старша основна школа (4 роки); колегія (4 роки); затвердження нового правопису української мови; прийняття у січні 1919 р. закону "Про державну українську мову"; співробітництво з Всеукраїнською вчительською спілкою у справі підготовки кадрів та матеріального забезпечення вчителства [6, с. 144].

У червні 1919 р. Департамент середньої школи починає функціонувати як окремий відділ. Ним проводяться заходи з українізації існуючої мережі шкіл та реформування середньої школи на принципах єдиної національної школи. Так, у Кам'янці-Подільському був розроблений проєкт системи загальної освіти в Україні під назвою "Єдина Школа". У проєкті подано навчальний план загальноосвітньої школи першого й другого ступеня з визначенням кількості годин для кожної дисципліни. Відроджуються концепції української національної

школи, розроблені відомими українськими педагогами [3, с. 197]. Також створювались національні дитячі садки, дошкільне виховання увійшло в державну освітню систему, були розроблені теоретичні засади організації національного дитячого садка [1, с. 281].

Міністерство народної освіти через підструктури (Раду міністра, предметні комісії) продовжило реалізацію наміченої стратегічної мети – створення національної системи освіти за такими напрямками: у змісті освіти – його спрямованість на здобуття учнями загальної освіти, що включала гуманітарні та природничі знання; на національному, науковому, діяльнісному принципах (практичні заняття – ручна праця в 1 – 6 класах, активні методи навчання); концентричний підхід до побудови навчального матеріалу; поєднання формального та матеріального підходів до освіти; введення обов'язкових навчальних предметів – Закону Божого, української мови, літератури, історії та географії України, вилучення з навчального плану російської мови і літератури; у національній системі виховання (розумове, громадянське, трудове, фізичне, моральне); покращення фахової підготовки вчителя через курси різного рівня, проголошення його основною фігурою реформи [2, с. 151].

Висновки. Таким чином, зміст освітньо-педагогічного прогнозування в Україні періоду 1917 – 1920 рр. виявляється в розробленні її національної парадигми, пошуках варіативних систем і моделей, технологій та методик підготовки педагогічних кадрів. Проблема освітньо-педагогічного прогнозування у визначених межах виступає складовою та об'єктивно існуючим, самостійним, визначальним напрямом, який дозволяє вивчити цілісний процес розвитку дошкільної, середньої та вищої школи України, її особливостей, колориту; виявити провідні тенденції, ідеї, творчий досвід підготовки, що визначає позитивну трансформацію ціннісних основ українського суспільства; окреслити шляхи оновлення освітньо-педагогічного прогнозування в сучасних суспільно-політичних та економічних умовах й актуалізувати накопичений матеріал з минулого в реаліях педагогічної теорії та практики сьогодення. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у здійсненні персоніфікованого аналізу порушеної проблеми обраного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: [Підручник] / Л.В. Артемова. Київ: Либідь. 2006. 419 с.
2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті: монографія / Л.Д. Березівська. Київ: Богданова А. М. 2008. 406 с.
3. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): Монографія / Н.М. Дем'яненко. Київ: ІЗМН. 1998. 328 с.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник / М.В. Левківський. Київ: Центр учбової літератури. 2011. 190 с.
5. Левківський М. В. Історія педагогіки [текст] підручник / М.В. Левківський, Д.І. Пашенко. Київ: Центр учбової літератури. 2019. 380 с.
6. Левківський М. В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник / М.В. Левківський. Київ: Центр учбової літератури. 2020. 190 с.
7. Лист Міністерства народної освіти від 05 серпня 1918 р. № 1709/16103 до губернських і повітових народних (земських) і міських управ, до губернських і повітових комісарів справ освітніх та педагогічних рад вищих початкових шкіл. Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 707, оп. 311, спр. 1, арк. 60 – 60 зв.
8. Сірополко С. О. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. Київ: Наукова думка. 2001. 912 с.